

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

”Musik är en positiv kraft som jag vill ha i min verksamhet”

En intervjustudie om musik i fritidshem

Namn: Anna Astakhova och William Göransson
Program: Grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i fritidshem

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Kurs: LRXA1G
Nivå: Grundnivå
Termin/år: VT/HT/20xx
Handledare: Maritha Rhedin
Examinator: Karin Lager

Nyckelord: Musik, Fritidshem, Identitetsskapande, Sociokulturell teori, Lindströms modell

Abstract

Undervisningen i fritidshem ska ge eleverna möjlighet att skapa och uttrycka sig genom olika estetiska uttrycksformer. Vår erfarenhet från verksamhetsförlagd utbildning är att musik inte har en given plats i fritidshemmet i jämförelse med andra estetiska uttrycksformer.

Syftet med studien är att undersöka hur fritidspersonal arbetar med musik i fritidshemmets verksamhet. Vi vill även belysa fritidspersonalens tankar kring möjligheter och hinder i förhållande till att använda musik i fritidshem. Våra frågeställningar var följande: Hur används musik i fritidshemmet? Hur kan musiken bidra till elevers identitetsskapande? Vilka möjligheter och hinder upplever fritidspersonal i relation till musik i fritidshem?

Datansamling har skett genom sex kvalitativa semistrukturerade intervjuer via videosamtal. Analys har genomförts med tematisk metod. Begrepp från Vygotskijs sociokulturella teori såsom medierande redskap och appropriering, Lindströms (2008) modell för estetiskt lärande samt Lindström och Pennlerts (2016) beskrivning av ramfaktorer utgör teoretiskt ramverk.

Studiens resultat visar på att musik i fritidshem främst syftar till ett utforskande och processinriktat lärande snarare än ämnesinriktat och målstyrt. Musiken kan integreras med andra estetiska uttrycksformer som dans och bild. Musik kan användas för hälsofrämjande arbete som i sin tur leder till trygghet i elevgruppen och ökat självförtroende. Hinder för att använda musik inom kategorin ramfaktorer är särskilt påtagligt då respondenterna upplever brist på personal, material, tid för planering och lokaler. Möjligheter för att använda musik kan handla om att förenkla sin syn på musik och börja med något enkelt. Därutöver påpekas att använda digitala medier samt elever som resurs som en möjlighet då många elever har ett stort intresse för digitala medier.

Förord

Vi vill passa på att rikta ett stort tack till Marita Rhedin för god handledning och våra familjer för all uppmuntran och ett enastående tålamod. Vi tackar även samtliga som deltagit i denna studie och bidragit med intressanta beskrivningar. Avslutningsvis vill vi tacka samtliga lärare på Göteborgs Universitet som vi mött under utbildningens gång för en lärarik och spännande resa.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	1
1 Inledning	3
1.1 Syfte och frågeställningar	3
2 Tidigare forskning	4
2.1 Estetiska lärprocesser och musikaliskt lärande	4
2.2 Musik och identitetsskapande	5
2.2.1 Musik och självidentitet	5
2.3 Praktikgemenskaper och allianser	6
3 Teoretisk anknytning och centrala begrepp	7
3.1 Sociokulturellt perspektiv	7
3.2 Lindströms modell.....	8
3.3 Ramfaktorer	9
4 Metod	9
4.1 Kvalitativ metod.....	9
4.2 Urval	9
4.3 Intervju och genomförande	10
4.4 Databearbetning och analysmetod.....	11
4.5 Forskningsetiska överväganden	11
4.6 Studiens kvalitet	12
5 Resultat och analys	13
5.1 Musikaktiviteter i fritidshem.....	13
5.2 Identitetsskapande	17
5.2.1 Gruppidentitet	17
5.2.2 Självidentitet	18
5.3 Möjligheter och hinder	20
5.3.1 Mänskliga faktorer.....	20
5.3.2 Ramfaktorer	22
6 Diskussion	24
6.1 Metoddiskussion.....	24
6.2 Resultatdiskussion	24
6.3 Slutsatser	27

6.4	Studiens betydelse för fritidshemmets verksamhet	27
6.5	Förslag till framtida forskning	28
7	Referenslista.....	29
8	Bilagor.....	32
8.1	Informationsbrev	32
8.2	Intervjuguide	33

1 Inledning

Musik utgör en stor del av människors vardag. I fritidshemmet ska undervisningen utgå från elevernas intresse och ska ge eleverna möjlighet att skapa och uttrycka sig genom olika estetiska uttrycksformer (Skolverket, 2019b).

Skolinspektionen (2010) skriver att personalen i fritidshem behöver erbjuda mer avancerade skapande uttryck som musik, dans eller drama oftare. Det påpekas även att det är viktigt att utmana elevers tänkande i identitetsfrågor. Tidigare forskning inom musiken visar att eleverna kopplar samman musik med känslor och identitet (Scheid, 2009) och enligt Skolverket 2019b "Musik finns i alla kulturer och berör människor såväl kroppsligt som tanke- och känslomässigt...Den är också en viktig del i människors sociala gemenskap och kan påverka individens identitetsutveckling"

Uddholm (1993) skriver att musiken inte prioriteras i skolans olika verksamheter. Detta skrevs för många år sedan, men vi som författare till denna uppsats ser likheter utifrån egna erfarenheter. I åtta olika fritidshem har vi sett hur musik inte förekommer i samma utsträckning som andra estetiska uttrycksformer. Vi har sett hur musik kan utgöra en del av en aktivitet såsom massage, meditation, eller gymnastik, men sällan att huvudfokus är på musiken. Personal i fritidshem har olika kompetenser och variation av arbetsmetoder och därför blir det intressant att samtala med personal på olika fritidshem för att få varierad syn på musikutövande i verksamheten.

Enligt Sundin (1995) är det vanligt att lärare upplever en bristande tilltro till sin egen förmåga när det kommer till musikaktiviteter. Det resulterar i att musikundervisningen överläts till den som har utbildning inom musik eller helt enkelt anses vara musikalisk. Det finns två direkta risker med detta förhållningssätt. Det ena är att musisk pedagogik i verksamheten inte blir av. Det andra är att osäkerheten kring musik överförs till elevgruppen (Sundin, 1995; Uddén, 2004). Med koppling till detta vill vi ta reda på om det finns samband mellan personalens kompetens och intresse och musikanvändning i verksamheten.

Forskning inom musik i fritidshem är i stort sett obefintligt. Vi vill med denna studie bidra med förståelse för personal i fritidshem varför elever behöver musik i verksamheten samt hur personal kan använda musik för elevernas allsidiga utveckling och identitetsutveckling. Vi vill också få kunskap vilka förutsättningar finns enligt fritidshemmets personal att bedriva musikaliska aktiviteter. Vår ambition med denna uppsats är att få en djupare förståelse kring lärares möjligheter att tillämpa musikens kraft som pedagogiskt medel i fritidshemmets verksamhet.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att få kunskap om hur musik kan användas i fritidshemmet samt belysa fritidspersonalens tankar kring möjligheter och hinder i förhållande till att använda musik i fritidshem.

1. Hur används musik i fritidshemmet?
2. Hur kan musiken bidra till elevers identitetsskapande?
- 3) Vilka möjligheter och hinder upplever fritidspersonal i relation till musik i fritidshem

2 Tidigare forskning

Forskning om fritidshem är förhållandevis liten, troligtvis för att verksamheten är relativt ung och i stort sett unik för de skandinaviska länderna (Falkner & Ludvigsson, 2016). Därför har vi sökt forskning som angränsar till fritidshemmet såsom musikpedagogisk forskning inom den obligatoriska skolan. Därefter presenteras forskning om musik i relation till identitetsskapande. Detta kapitel avrundas med Dahl (2011) vars avhandling belyser hur grupperingar formas på fritidshemmet. Avhandlingen behandlar inte specifikt musik, men vi anser att det är ett viktigt bidrag till denna studie.

2.1 Estetiska lärprocesser och musikaliskt lärande

Begreppet estetiska lärprocesser handlar om en integrering av estetiska uttryck och rationell kunskap (Lindström, 2008). Burman (2014) menar att det finns en estetisk dimension i allt vi gör och därmed även i allt lärande. Estetiska lärprocesser kan på olika sätt fördjupa kunskaper inom det estetiska, men kan likväl vara ett medel för att lära något som ligger utanför traditionellt estetiska ämnen. Idag blir många lärarstudenter uppmärksammade på hur estetiska uttrycksformer kan användas i undervisningen i skolans alla ämnen (Burman, 2014). Multimodalt lärande kan användas för att stimulera elevernas begrepps- och kunskapsutveckling genom estetiska uttryck och interaktiva medier (Rohlin, 2013). Thorgersen (2013) menar att digitala framsteg har gjort det möjligt att interagera med andra i, om och genom musik på nya sätt. Tröskeln för att agera medvetet i medskapande av musik har blivit lägre eftersom tillgängligheten till musik och sociala kanaler är större.

Lärarens kunskap och pedagogiska förmåga är avgörande för att skapa en god miljö för lärande. Mars (2016) har undersökt ungdomars lärande i musik utifrån ett sociokulturellt perspektiv med syfte att beskriva och analysera musikaliskt lärande inom ramen för grundskolan och frivillig verksamhet. Resultat från första delen av studien visade bland annat att elevernas musik- och lärandekultur synliggjordes när de undervisade andra elever. Den andra delen av studien visar betydelsen av att musiklearen kan skapa möjligheter för lärande i grupp. Ferm (2004) menar att läraren ansvarar för att interaktionen läggs på en nivå där utveckling är möjlig och att ansvarsfördelning är viktig. Läraren behöver därför göra en avvägning hur mycket ansvar som ges eleven. Lärare formar möjligheterna för elever att ta initiativ. Studien visar att även i aktiviteter som betraktas som elevstyrda känner lärare att de har yttersta ansvaret. Det krävs öppenhet och medvetenhet för att vara flexibel i interaktionen. Läraren måste vara öppen för elevernas lust, kroppsliga och musikaliska språkbruk samt att det är viktigt för elever att använda sina egna ord och tankar om sitt musicerande för att bli bekräftade och att få möjlighet att skapa mening. Ferm (2004) menar att en förutsättning för att musikdidaktisk interaktion ska ske är att läraren närmar sig elevernas livsvärld, men även bejakar sitt egna förhållande till musik.

Ruud (1996) hävdar att musikundervisningen har goda möjligheter att arbeta hälsofrämjande. Genom att exempelvis knyta an musiklyssning med avslappning kan elevernas kreativitet och förmåga att associera stimuleras, vilket spelar en betydande roll för språkutveckling. Ett utvecklat språk stärker i sin tur elevernas självkänsla. Bamford (2006) har på uppdrag av UNESCO gjort en internationell jämförande studie av skolors estetiska verksamhet. Hon såg ett tydligt samband mellan de skolor som satsar på en god estetisk verksamhet i utbildningen och de som presterar bäst i PISA-undersökningar. När elever genom estetiska lärprocesser får

arbete med flera sinnen förstärks teoretiska kunskaper och inläring inom matematik och språk. Arbete med estetiska uttrycksformer har visat att elevernas kognitiva förmågor, sociala samarbetsförmåga och välmående ökar.

2.2 Musik och identitetsskapande

Begreppet identitet härstammar från det latinska ordet *idem* som betyder "densamme" och betyder likhet och överensstämmelse (Danielsson, 2012). Identitet speglas av yttre och inre kännetecken, som i kombination skiljer oss från andra människor men även representerar en mer subjektiv upplevelse av vilka vi är. Identitet handlar både om individens självbild och hur individen i ord eller handling identifierar sig med andra individer och grupper. Bergman (2009) använder begreppet *symbolisk interaktionism* som innebär att identitet skapas och omskapas i mötet med andra individer. Identitet ses som en effekt av, men även orsak till vårt sätt att vara och agera på. Vad människor anser och tänker betraktas som verkligt, vilket i sin tur innebär att vår verklighet och identitet är socialt konstruerad. Bergman (2009) använder även begreppet *musikalisk socialisation* som byggt vidare från sociologins begrepp socialisation. Bergman (2009) skriver att socialisation uppmärksammar hur människor formas till sociala och kulturella varelser, utvecklar identitet samt tar emot kunskap och kompetens för att kunna fungera i olika sammanhang. Musik kan betraktas här som hjälpmedel till socialisation.

Danielsson (2012) lyfter tre dimensioner av identitetsprocessen. Dimensionerna samexisterar och inte är reellt åtskilda utan bör snarare betraktas som koncentriska cirklar som endast i tanken kan skiljas åt. *Institutionell dimension* är ofta formell som elev och lärare i en skola men kan även vara något mindre formellt som barn eller förälder i en familj. I denna dimension är två processer centrala, nämligen gruppidentifikation (kollektiv inre definition) och kategorisering (kollektiv yttre definition). Gruppidentifikation innebär att medlemmar av en grupp definierar gruppen, medan kategorisering av en grupp görs av någon som står utanför gruppen. *Interaktionell dimension* handlar om hur vi vill att andra uppfattar oss och hur vi uppfattar andra. Förhållandet mellan andras uppfattning om en och dennes självbild krockar titt som tätt, vilket är centralt för denna dimension. *Individuell dimension* fokuserar på personlighet och individualitet med tankar och känslor. Danielsson (2012) kopplar samman musiken till dessa dimensioner då hon skriver att "musik har betydelse för hur vi upp lever oss själva, men också för hur andra uppfattar oss och hur vi vill framstå i deras ögon" (s. 144).

2.2.1 Musik och självidentitet

Hellgren (2011) skriver om begreppet *musikalitet* som handlar om en upplevelse av sitt musikaliska kunnande. Vuxna i barns omgivningen kan påverka deras musikaliska självbild med sin bekräftelse. Musikläraren är en särskilt viktig förebild för barnets syn på sin musikalitet (Hellgren, 2011). När lärare uppmuntrar och bekräftar eleven verkar det positivt på att återuppta självkänsla. Bergman (1999) skriver att musik och andra skapande ämnen fungerar utmärkt när det gäller att bygga upp en förlorad självkänsla. Ungdomskulturer där musik spelar en central roll, har stor betydelse för ungdomars identitetsskapande, särskilt för de ungdomar som har svårt att identifiera sig med skolans värderingar och som inte känner sig bekräftade i skolmiljön. När elever spelar i band innebär det ett slags frirum, där de kan

distansera sig mot såväl skolan som vuxenvärld, de kan styra över repetitioner och gemensamma beslut i bandet, de kan uppleva makt över tillvaron, vilket i förlängningen kan innebära starkare självkänsla. Studien visade att estetiskt lärande och skapande med bild, musik och drama hjälper elever att uttrycka sig själv och sina känslor och verkar positivt på upprätthålla självkänslan. Grupporienterade aktiviteter verkar positivt, det skapas gemensamt mål för hela gruppen, som verkar att individ känner sig viktig i gruppen och skapas känsla av samhörighet (Bergman, 1999).

Bergman (2009) skriver att den musik som ungdomarna uttryckte smak för fyller en identitetsskapande funktion. Med en personlig musiksmak kan ungdomar distansera sig från den musik som "alla andra lyssnar på" och karakterisera sig som en unik individ. För att betraktas som individualist i linje med rådande normer är möjligheten att självständigt välja musik en av de mest avgörande kriterierna. Utöver självständiga val såsom en personlig musiksmak menar Bergman (2009) att identitet kan skapas genom att vara kopplad till känslan av att ingå i ett sammanhang och att känna samhörighet med andra människor. Scheid (2009) använder begreppet *egologo*, vilket betyder varumärket av sig själv. Med *ego* menas individens jag som utgångspunkt för bedömningar och värderingar. *Logo* kommer från reklamvärlden och syftar på synlig eller hörbar representation av varumärket. Det är viktigt för ungdomar att vara synliga. Med hjälp av olika estetiska uttrycksmedel designar de sin identitet. Detta kräver kunskaper i hur man använder medier, stilkänsla, kreativitet samt en yta för att visa sin identitet. Enligt Scheid (2009) kopplar eleverna samman musik med känslor och identitet.

2.3 Praktikgemenskaper och allianser

Dahl (2011) skriver att känslan att tillhöra något är viktig för barns sociala utveckling. I fritidshemmet rymms både en och flera praktikgemenskaper där barnen tränar sina sociala färdigheter genom att skapa allianser. En praktikgemenskap kan rymma flera allianser, precis som ett fritidshem innehåller flera sociala relationer. En allians bildas och kontrolleras av en kärna av barn som samlas runt en fråga, idé, aktivitet eller intresse. En exkluderingsprocess är återkommande vilket kan leda till att de som inte ingår i alliansen får en känsla av utanförskap. Det betyder inte att exkluderingsprocess alltid är avsiktlig utan det handlar om att försvara alliansen. Praktikgemenskap styrs utifrån och påverkas av institutionen. Barn lär i interaktion med andra barn och skapar relationer i den miljö de befinner sig i. Genom att pedagogerna organiserar rum och aktiviteter skapas förutsättningar för barn att ingå eller skapa en praktikgemenskap (Dahl 2011).

3 Teoretisk anknytning och centrala begrepp

Detta kapitel introduceras med sociokulturellt perspektiv med relevanta begrepp. Eftersom social utveckling utgör en stor del av fritidshemmets innehåll anser vi att Lev Vygotskijs sociokulturella perspektiv på lärande är relevant för denna studie som teoretisk utgångspunkt. Därefter presenteras Lindströms (2008) modell för estetiska lärprocesser. Lindströms modell används här som medierande redskap utifrån sociokulturellt perspektiv, där modellen ses som ett intellektuellt verktyg för att analysera syftet med musikaliska aktiviteter. Avslutningsvis beskrivs begreppet ramfaktorer utifrån Lindström och Pennlert (2016). Teori och begrepp återkommer vid analys av studiens resultat.

3.1 Sociokulturellt perspektiv

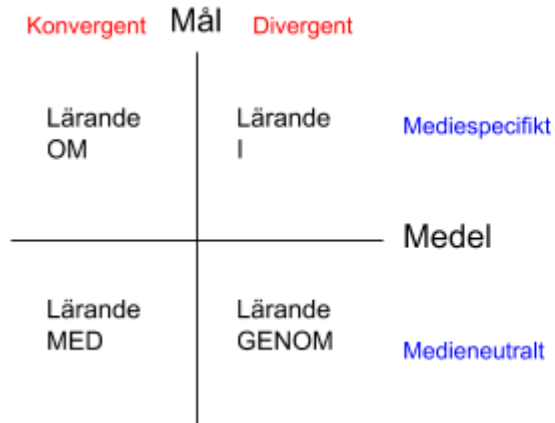
Sociokulturell teori betraktar lärande som deltagande i social praktik. Det sociokulturella perspektivet kallas även sociohistorisk eller kulturhistorisk eftersom kunskap är beroende av den kultur som den är en del av. Kunskap konstrueras framför allt genom samarbete i en kontext och således är interaktion och samarbete viktigt inom sociokulturell teori. Det latinska ordet "contextere" betyder att väva samman vilket väl beskriver sociokulturell förståelse av kontext då alla delar är integrerade och tillsammans bildar en väv där lärandet ingår (Dysthe, 2013).

Vygotskij menar att människan en biologisk, kulturell, historisk och social varelse. En central syn på lärandet inom det sociokulturella perspektivet är att människan formas av sociala och kulturella omständigheter. För att lära behövs fysiska och intellektuella redskap. Detta kallar Vygotskij för *medierande redskap*. Redskapen är instrument som medierar våra handlingar. Fysiska redskap är till exempel en stjärnkikare som används för att blicka ut i rymden. Vårt seende medieras då med hjälp stjärnkikaren. Intellektuella redskap innefattar språk, siffror, begrepp, symboler och formler. Vygotskij menar att både fysiska och mentala redskap medierar världen för oss. Precis som en hammare hjälper oss att spika, hjälper mentala redskap med olika begrepp, som räknesätt, symboler och formler att utföra handlingar i världen (Säljö, 2015).

Appropriering kan översättas till "ta över och göra till sitt". Detta är en grundläggande metafor för lärande inom sociokulturellt perspektiv. Till exempel lär sig barn känna igen olika språkliga uttryck genom interaktion med vuxna och tar sedan över kunskaperna för eget bruk (Säljö, 2015). Kunskaper och erfarenheter görs synliga mellan människor i kommunikation och är på så sätt en källa för människor att ta till sig erfarenheter. Lärande sker således genom deltagande och interaktion. Genom appropriering blir erfarenheter delar av varje individs tänkande. Enligt Vygotskij byggs lärande och utveckling med språket som både vänt utåt mot andra människor när vi kommunicerar, och inåt mot individen själv när vi tänker och för inre dialoger med hjälp av medierande redskap (Säljö, 2015).

3.2 Lindströms modell

Lindström (2008) har skapat ett ramverk bestående av fyra estetiska lärandeformer: lärande *om*, *i*, *med* och *genom* estetiska ämnen (se figur 1).

Figur 1 - Lindströms (2008) modell för estetiskt lärande.

- Lärande *om* avser praktiska och teoretiska grundläggande ämneskunskaper. Gällande musikämnet skulle detta kunna innebära att eleven lär sig spela ett pianostycke efter noter.
- Lärande *i* kännetecknas av ett experimenterande arbetssätt där eleven exempelvis utforskar hur röst och rörelser kan förmedla budskap.
- Lärande *med* innebär att med hjälp av det estetiska ämnet som verktyg tillägna sig kunskaper i något annat ämne.
- Lärande *genom* syftar på en personlig utveckling genom estetiska aktiviteter, till exempel identitetsskapande.

Lärande *om* och *i* tillhör mediespecifikt lärande då fokus är specifikt på att utveckla kunskaper inom det estetiska ämnet. Medieneutralt lärande innebär att *med* eller *genom* det estetiska ämnet utveckla kunskaper utanför det estetiska ämnet. Indelningen mediespecifikt eller medieneutralt kan sammanfattas som hur vi ska lära.

Är målet med lärandet konvergent betyder det att vad som eftersträvas är förutbestämt. Lärande *om* och *med* beskrivs som konvergerande då det finns ett konkret mål. Divergent lärande associeras med kreativa processer vilket gör målet mer abstrakt och svårt att förutsäga. Lärande *i* och *genom* faller in i kategorin divergent lärande. Indelningen konvergerande och divergerande kan sammanfattas som vad vi ska lära.

Ingen kombination av mål och medel är suverän. Modellen är skapt för att synliggöra syftet olika former av estetiska läroprocesser menar Lindström (2008).

3.3 Ramfaktorer

När det kommer till att bedriva undervisning i fritidshem är det viktigt att ha i åtanke att organisatoriska förutsättningar och resurser påverkar kvaliteten. Enligt Lindström och Pennlert (2016) inbegriper *ramfaktorer* tid, personal, gruppstorlek, lokaler, ekonomiska resurser, skolans ledning och organisation. *Ramfaktorer* påverkar lärares sätt att undervisa. I resultat- och analysdelen samt diskussionsdelen kommer vi förklara hur dessa faktorer påverkar personalens förhållningssätt när det kommer till att undervisa musik i fritidshem.

4 Metod

I detta kapitel redogör vi för studiens design som innefattar val av kvalitativ metod, urval av respondenter, datainsamling, genomförande, hur datan bearbetats och analyserats samt hur vi tagit hänsyn till Vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska principer. Kapitlet avslutas med kommentarer kring studiens kvalitet gällande validitet och reliabilitet.

4.1 Kvalitativ metod

Kvalitativ forskning handlar om att skapa förståelse och beskriva hur andra människor uppfattar sin sociala verklighet. Detta görs vanligen genom observation och halv- eller ostrukturerade intervjuer (Bryman, 2018). Inom kvalitativ forskningsmetod fokuserar forskaren på ett tolkande av respondenternas uppfattningar och söker urskilja mönster (Patel & Davidson, 2011). Vi valde kvalitativ metod eftersom vi intresserade oss för hur fritidspersonal reflekterar över sin egen pedagogiska verksamhet när det kommer till att arbeta med musik i fritidshem.

4.2 Urval

När forskare söker respondenter med insyn eller särskild erfarenhet som kan förhålla sig till det som efterfrågas sker urvalet strategiskt (Alvehus, 2013). Genom ett strategiskt urval kan forskaren komma åt den information som på förhand antas vara intressant (Alvehus, 2013). Efter vi gjort ett urval av frågor samlat i en intervjuguide (se bilaga 2) beslutade vi oss för att söka efter respondenter med fritidspedagogisk utbildning och yrkeserfarenhet i fritidshem som första prioritet. Vi ansåg även att en bakgrund eller utbildning inom musik vore fördelaktigt för att få svar på våra forskningsfrågor. Vi annonserade i ett flertal forum för lärare i fritidshem efter respondenter. Då endast en person ställde upp på intervju föreföll sökandet alltmer till personer som vi indirekt känner genom vår utbildning eller VFU¹. Detta menar Bryman (2018, s. 244) kännetecknas av ett bekvämlighets- eller tillfällighetsurval, då forskaren får en möjlighet att samla in data hen anser sig inte har råd att missa.

Totalt gav sex respondenter samtycke till intervju. Ålder hos respondenterna varierar mellan 25 till 40 år och respondenterna var jämnt fördelade mellan könen män och kvinnor. En

¹ Verksamhetsförlagd utbildning

arbetar i Skåne och resterande fem i Göteborg med omnejd. En respondent har fritidspedagogisk utbildning och resterande är utbildade grundlärare med inriktning mot fritidshem. Av grundlärarna har fyra musik som tillvalsämne och en har idrott. Respondenterna har mellan en termin och 14 års erfarenhet av arbete i fritidshem.

4.3 Intervju och genomförande

Ahrne och Svensson (2015) menar frågeställningen bedömer vilken undersökningsmetod som är lämplig att välja. Vi ansåg att våra forskningsfrågor gav upphov till ett personligt och bredare resonemang, vilket motiverade oss att välja intervjuer med samtalsliknande karaktär. För att samla in data valde vi därför semistrukturerade intervjuer som metod. En semistrukturerad intervju kännetecknas av att den som intervjuar utgår från “ett formulär som består av ett fåtal öppna frågor eller bredare teman som samtalen centreras kring” (Alvehus, 2013, s. 83). I denna intervjuform är det viktigt att den som intervjuar lyssnar aktivt och ställer följdfrågor som gör att respondenten vill utveckla sitt svar (Alvehus, 2013).

Då vi mer eller mindre bestämt oss för att använda sociokulturellt perspektiv som teoretisk utgångspunkt hade vi initialt planerat att observationer skulle komplettera intervjuerna för att se hur musikundervisning i fritidshem kan utföras. På grund av rådande pandemi² var det inte genomförbart med observationer i verksamheten och vi fokuserade istället på intervjuerna. Intervjuerna utfördes med videosamtal via Zoom³. En fördel med videosamtal var att vi kunde se den vi intervjuade vilket hjälpte oss att tolka kroppsspråk och vad som menades. Dessutom spelades samtalen in vilket bidrog till att vi under intervjun kunde koncentrera oss på det som sades. Intervjuerna ägde rum mellan den 13:e till 26:e november. Vi var båda närvarande under samtliga sex intervjuer. Vi turades om så vid en intervju tog en av oss den aktiva rollen som intervjuare medan den andra observerade, förde anteckningar och möjligtvis flikade in någon intressant följdfråga. Alvehus (2013) varnar för att en intervju kan upplevas som ett förhör. Genom en positiv attityd gjorde vi vårt yttersta för att respondenterna skulle känna sig avslappnade.

Till skillnad från en helt strukturerad har den semistrukturerade intervjun utrymme för flexibilitet i frågeställningarna vilket kan bidra till ett mer avslappnat och naturligt samtal (Bryman, 2018; Alvehus 2013). I praktiken innebar detta att vi utformade en intervjuguide (se bilaga 2) som innehöll våra huvudsakliga frågor. Intervjuguiden organiserades efter tre teman. Första temat innehöll frågor om respondentens yrkes- och utbildningsbakgrund. Det andra temat inriktade vi oss på hur respondenten arbetat med musik och andra estetiska former i verksamheten där de samt vad de anser musik kan bidra med till elevers utveckling. Redan vid första intervjun märkte vi att svaret på den sistnämnda frågan berörde musikens inverkan på identitetsskapande, vilket vi fann intressant och adderade till intervjuguiden. Det tredje temat handlade om vilka möjligheter och hinder som respondenterna upplevde när det kom till att arbeta med musik i fritidshem. Intervjuerna varade mellan 25 till 45 minuter och vi avslutade varje intervju med att fråga om respondenten önskade tillägga något mer. Samtliga intervjuer spelades in och har ordagrant transkriberats. Mer om transkribering och fortsatt genomförande i avsnittet nedan.

² Covid-19 / Corona-virus

³ Programvara för videokonferenser

4.4 Databearbetning och analysmetod

Alvehus (2013) menar att tolkning är centralt för kvalitativ forskning. Analys inom den kvalitativa metoden kännetecknas av att forskaren gör tolkningar av empirin (Alvehus, 2013). Det är viktigt att vara medveten och förhålla sig kritiskt kring våra egna värderingar och ställningstaganden i förhållande till datainsamlingen (Ahrne & Svensson, 2015).

Första steget efter att en intervju genomförts var att lyssna på inspelningarna och ordagrant transkribera allt som sades. Bryman (2018) anser att transkriptionen bör påbörjas så snart som möjligt, vilket var ett värdefullt tips då det tog längre tid än väntat samt att det underlättade analysprocessen att ha intervjun färskt i minnet. Därefter lyssnade vi igenom inspelningen igen och transkriptionen korrekturläst. På så sätt skapade vi oss även en förtrogenhet med materialet (Alvehus, 2013). När det var klart kopierade vi texten och gjorde en reviderad version där vi tog bort detaljer som vi inte ansåg tillför något såsom stakande eller när respondenten bad om att få omformulera sig, vilket kan sägas blev en tolkningsprocess.

För intervjustudier är det citat från respondenternas uttalanden som utgör empirin (Dalen, 2015). Vid analys sökte vi därför i transkriptionerna efter citat som belyser något särskilt tema utifrån våra huvudområden. Denna metod kallas för tematisk analys (Dalen, 2015). Alvehus (2013) menar att den tematiska metoden handlar om att systematiskt sortera empirin i syfte att kunna urskilja vad som är väsentligt. Enligt Bryman (2018) är ett tema en kategori som identifieras utifrån empirin som återkommer eller sticker ut. Detta kan bli extra tydligt om till exempel flera personer har fått samma fråga och svarar på ett liknande sätt. Även något som undviks eller inte talas om kan utgöra ett tema. Vi har försökt se mönster i transkriptionerna och sökt efter citat som fångar upp det väsentliga. Dels citat som sammanfattar vad flera gav uttryck för, men även uttalanden som skiljde sig från de övriga. Citaten sammanfogades i ett nytt dokument där de kategoriseras efter olika teman. På så sätt blev materialet hanterbart och vi kunde enkelt jämföra och reducera materialet så det gick att presentera i denna uppsats.

4.5 Forskningsetiska överväganden

Vid insamling och bearbetning av data har vi tagit hänsyn till Vetenskapsrådets (2002) individskydds krav. Det sammanfattas utav fyra huvudkrav som beskrivs nedan.

Informationskravet innebär att forskaren är ålagd att på förhand informera alla som deltar om studiens syfte. Det ska även framgå att de som deltar gör det frivilligt och har när som helst rätten att avbryta sin medverkan. Vi skickade ut ett informationsbrev (se bilaga 1) till samtliga respondenter via privat chat.

Samtyckeskravet betyder att forskaren måste försäkra sig om att den som väljer att medverka gör det frivilligt och inte utsatts för påtryckningar. Om någon som deltar är under 15 år behövs vårdnadshavares samtycke. För att uppfylla detta krav påbörjades varje intervju med att vi kontrollerade att respondenten läst igenom informationsbrevet och därefter gav respondenten sitt samtycke muntligt för deltagande samt att samtalet spelades in. Vi behövde inte vårdnadshavares samtycke då alla som deltog var myndiga.

Konfidentialitetskravet handlar om att forskaren vidtar åtgärder för att känslig data såsom deltagarnas personuppgifter är oåtkomligt för obehöriga. Vid transkribering av intervjuerna fingerade vi respondenternas namn och andra uppgifter som kan härleda till en individ. All insamlad data har förvarats i lösenordsskyddade dokument.

Nyttjandekravet innebär att allt insamlat material används uteslutande för forskningsändamål. Detta har vi tagit hänsyn till genom att muntligen informera och garantera respondenterna att insamlat material endast används för denna uppsats.

4.6 Studiens kvalitet

Validitet syftar på att det som mäts har relevans till det som ska undersökas. Reliabilitet handlar om att mätningen sker på ett tillförlitligt sätt, kan replikeras och uppvisa samma resultat. Alvehus (2013) menar att validitet och reliabilitet som begrepp är främst riktade mot kvantitativ forskning eftersom de “baseras på idén att mätningar och mätinstrument existerar oberoende av det som mäts” (s. 122). Begreppen är relevanta för kvalitativ forskning, men på ett annorlunda sätt. Validitet kan förstås utifrån hur väl vi lyckats besvara frågeställningarna utifrån resultat och analys (Bryman, 2018) men även användning av relevanta begrepp och teorier utifrån syftet. Resultat och slutsatser ska grundas i det metodiska arbetet (Alvehus, 2013). Vi har med denna uppsats strävat efter att så transparent som möjligt presentera hela processen någorlunda intressant och läsbart. Empirin har omsorgsfullt bearbetats och analyserats för att respondenternas berättelser är rättvisa samt förebygga förvanskning av materialet. Under hela arbetet har vi haft ett nära samarbete och kritiskt granskat analys samt diskuterat varandras texter med syfte att ifrågasätta rimligheten. Metod och tillvägagångssätt finns noggrant presenterat ovan samt intervjuguide och informationsbrev finns bifogade för att studien ska kunna replikeras. Intervjufrågorna har formulerats med ambition att besvara våra huvudsakliga frågeställningar. Resultatet har vidare diskuterats från olika synvinklar.

5 Resultat och analys

I detta kapitel presenterar vi studiens resultat med hänvisning till citat från intervjuerna. Kapitlet är uppdelat efter tre teman som formulerades vid bearbetning av empiri genom tematisk analys. Tema som behandlas är musikaktiviteter i fritidshem, identitetsskapande samt möjligheter och hinder.

Vi analyserar resultat löpande med hjälp av teori, begrepp och tidigare forskning.

5.1 Musikaktiviteter i fritidshem

I detta avsnitt presenteras respondenternas yrkes- och utbildningsbakgrund samt hur de arbetar med musik i fritidshem. Resultatet analyseras löpande med hjälp Lindströms (2008) modell för estetiska lärprocesser.

Denis musikklubb

Denis har arbetat som lärare i fritidshem och musiklärare under ett års tid. Denis är utbildad grundlärare i fritidshem med musikinriktning. Denis berättar att deras fritidshem återkommande arbetar med olika estetiska klubbar. När det är musikklubb tar Denis med de elever som vill till skolans musiksäl. I årsplaneringen ingår projekt såsom melodifestival och talangshow. Eleverna har egna Ipads och använder GarageBand⁴ där de skapar låtar. Denis nämner även att eleverna gillar att spela Just Dance⁵.

Vi har haft en musikklubb och då har vi gått till musiksalen. När jag gjorde det med 2:or blev det mer att alla ville testa spela instrument och jag gick runt och hjälpte dom och lärde dom spela de olika instrumenten. Sen hade jag 3or och 4-6 fritids där alla fick anmäla sig till musikklubben och vi startade ett stort band. De kom med önskemål om olika låtar och då försökte jag lära mig låtarna och sen lärde jag eleverna. Sen roterade de lite instrument. Vi hade hela höstterminen så spelade vi låtarna och repade låtar. Jag tror det var i slutet av januari så hade vi en vintershow, för alla föräldrar som ville komma. (Denis).

I fritidshem har Denis musikklubb för elever i årskurs två och beskriver det som ett utforskande arbete som handlar om att elever får testa spela på olika instrument. Detta passar in på *Lärande i*, eftersom lärandet är mediespecifikt men har inget tydligt mål i sig (Lindström, 2008). När Denis har musikklubb med äldre elever är lärandet fortfarande mediespecifikt men målet är tydligare eftersom eleverna lär sig att spela instrument och övar in färdiga låtar inför ett uppträdande, vilket stämmer in på *Lärande om* (Lindström, 2008).

Michele musikdrama

Michele har arbetat i två år som lärare i fritidshem och musiklärare. Michele är utbildad grundlärare i fritidshem med musikinriktning. Hen jobbar med årskurs ett och förskoleklass i fritidshem och med årskur ett till tre som musiklärare. En gång i veckan arbetar Michele med musikdrama på fritidshemmet, där fokus ligger på att lyssna, sjunga och uttrycka sig till musik.

⁴ Datorprogram där användaren kan spela in och skapa musik

⁵ TV-spel där spelaren får poäng baserat på hur väl de följer figurens dansrörelser till populära låtar

Vi jobbade mycket tillsammans med drama. Jag höll i musikdrama under 40 minuter tillsammans med de som ville och då gjorde vi allt mellan att sjunga sång och lägga till rörelser och uttrycka sig med känslor och lyssna på musik helt enkelt. (Michele).

När Michele håller i musikdrama finns det inget specifikt mål att lära något ämnesinriktat utan syftet är att känna glädje med musik och det är spontana utforskande aktiviteter med rörelser och sång. Michele arbetar med *Lärande i* eftersom aktiviteten är mediespecifik och kreativ utan ett förutbestämt mål. Vi anser även att hen arbetar med *Lärande genom* eftersom Michele påpekat att det är viktigt att väva in identitetsutveckling och gemenskap i samband med musikaliska aktiviteter. Enligt Lindström (2008) stämmer Micheles sätt att arbeta med musik passar in på både *Lärande i* och *Lärande genom*.

Robin musiksagor

Robin har arbetat på olika skolor i sammanlagt 14 år som fritidspedagog och bildlärare i låg- och mellanstadiet. Robin är utbildad fritidspedagog och är även behörig att undervisa i bild och svenska. I fritidshemmet har Robin arbetat med musiksagor. Det innebär att elever läser in texter och lägger till bakgrundsmusik samt ljudeffekter. De har även gjort filmer där musik läggs in. Robin är ansvarig för rastaktiviteter och brukar låta elever spela musik via högtalare som de dansar och sjunger till.

Just nu jobbar jag med musiksagor på fritids, något som var väldigt populärt på 80-talet. Det är en bok, eleverna skapar sagor och sen så får de läsa in texter, så ska de lägga till bakgrundsmusik och ljudeffekter. Musiken har en stor betydelse för stämningen. Jag har även gjort filmer med elever och de får lägga till musik. (Robin).

Robin menar att musik löper som "en röd tråd" genom hela verksamheten, men påpekar att musik inte är huvudfokus. Robin berättar att musik bidrar till att bygga broar mellan elever och lärare. Hen menar även att musiken hjälper elever utveckla språket, socialt samspel och relationsskapande i allmänhet. Robin jobbar med musiksagor, musikvideos och rastaktiviteter. Enligt (Lindström, 2008) är *lärande med* och *lärande genom* medieneutralt. Detta stämmer överens med Robins aktiviteter eftersom fokus inte är på musiken specifikt utan snarare att lära något annat ämne samt att utveckla relationer. Robins beskrivningar passar in på *Lärande med* och *Lärande genom*.

Ellis bakgrundsmusik

Ellis har i tio månader arbetat som lärare i fritidshem för årskurs F-1 och musiklärare för årskurs F-3. Ellis är utbildad grundlärare i fritidshem med musikinriktning. Ellis uppger att barnen lyssnar till musik i samband med skapande inom bild på fritidshemmet. Ibland spelar de Just Dance. Ellis har prövat att hålla i sångstunder vid ett tillfälle.

Det är mer att vi har musik i bakgrunden så att det blir liksom ett lugn och man blir lite mer inspirerad när man håller på att skapa andra grejer. I början hade jag lite musik.. sångstunder på fritids men det har inte blivit sen dess, det var typ en gång. Annars så är musik i bakgrunden och lite Just Dance. (Ellis).

När Ellis jobbar med bild där musik fungerar som inspirationskälla anser vi att det blir *Lärande i* eftersom lärandet blir mediespecifikt med fokus på estetiskt lärande i bild (Lindström, 2008).

Valentin temamusik

Valentin har arbetat tre och ett halvt år som lärare i fritidshem och idrottslärare för årskurs 1-3. Valentin är utbildad grundlärare i fritidshem med idrottsinriktning. Valentin använder bakgrundsmusik till olika aktiviteter för att uppnå en stämning och känsla hos elevgruppen. Vid olika högtider spelas musik med passande innehåll. Valentin har använt musik för att stärka självkänsla och som identitetsutvecklande redskap när de haft temaveckor genom att elever får spela musik från deras familjers hemländer. Just Dance förekommer men Valentin anser att fokuset inte är på musik i första hand utan snarare dans. Eftersom skolan saknar musiksäl har de hämtat in musikinstrument till fritidshemmet, ibland har de trummat på golvet. Vid ett tillfälle har eleverna skrivit egna raptexter. I fritidshemmet används GarageBand flitigt och Valentin upplever det som ett bra verktyg då det inte kräver att läraren kan mer än eleven när det kommer till att spela musikinstrument.

Vi brukar ha bakgrundsmusik till skapande-lektioner, idrotten, när vi har avslappning eller vad som helst. Och samma när man bara är på fritidshemmet och de har fria eller egna aktiviteter så finns musiken i bakgrunden det kan vara till exempel olika temamusik som nu när det börjar närma sig jul så kör vi klassiska jullåtar eller Lucia. När det var Halloween fick de välja "farliga låtar" eller "skrämmande" låtar. När vi har musik i bakgrunden så säger vi inte att vi har musiklektion liksom utan det är bara något som är.. ett komplement. (Valentin).

Musiken är inte lika tydlig för vi har ingen musiksäl, utan då kan det vara att vi tar in lite instrument och sitter o typ trummar. En annan gång kollade vi på låttexter och så skulle de skriva rap. Det vi jobbar mest med är GarageBand med I pads. (Valentin).

När Valentin har aktiviteter med elever där de sitter och trummar på golvet anser vi att det sker *Lärande i*, eftersom fokus ligger på ett utforskande utan förutbestämt mål men är mediespecifikt. När elever spelar musik från andra länder är målet är att erhålla övergripande kompetenser såsom att bygga självförtroende, vilket stämmer överens med *Lärande genom*. När eleverna arbetade med att skriva raptexter övar de sina färdigheter inom språk men även utforskar hur rösten kan förmedla ett budskap, vilket stämmer in både på *lärande med* och *lärande i*.

Edvines improviserad föreställning

Edvine har arbetat en termin som lärare i fritidshem för mellanstadiet. Edvine är utbildad grundlärare i fritidshem med inriktning musik. Edvine har inte haft några planerade musikaktiviteter, men beskriver ett tillfälle där eleverna improviserade fram en föreställning till pianoackompanjemang.

Men jag kommer ihåg en sak, den korta tiden jag jobbade på det fritidshemmet, och det var att vi gjorde en liten föreställning och jag spelade lite piano i bakgrunden och barnen improviserade en föreställning på det. Så de försökte tolka musiken och använda kroppen till att uttrycka någonting, och barnen hade jättekul med det. (Edvine).

Edvine har gjort en gång improviserad föreställning med pianoackompanjemang som stämmer överens med *Lärande i*, aktivitet var mediespecifikt med fokus på rörelser och att elever får uttrycka känslor, de försöker tolka musiken med egna kroppar. Samtidigt tolkar vi det som experimenterande arbetssätt som utforskar hur rörelser kan förmedla budskap med hjälp av musik.

Just Dance och GarageBand

Denis och Valentin använder GarageBand på fritidshemmet. Utifrån beskrivningarna tolkar vi användandet som mediespecifikt i båda fall då fokus är på musik. Denis har dock ett tydligare mål med lärandet medan Valentin låter barnen prova sig fram. Därför anser vi att Denis sätt att arbeta med GarageBand passar in på *Lärande om*, och Valentins arbetssätt stämmer överens med *Lärande i*.

Ellis, Denis och Valentins elever spelar ibland Just dance. När Valentin pratar om Just Dance säger hen att fokus ligger snarare på dansen eller rörelser än på musiken. Denna uppfattning delar Denis och Ellis. Aktiviteten är mediespecifik då fokus är på estetiskt lärande men saknar ett förutbestämt mål (Lindström, 2008). Vi anser att deras beskrivningar av Just Dance passar in på *Lärande I*.

Utifrån Lindströms (2008) modell för estetiskt lärande är vanligast förekommande musikaliska aktiviteterna som respondenterna använder i fritidshem faller inom kategorin *Lärande i* följt av *Lärande genom* (se figur 2). Gemensamt för *Lärande i* och *Lärande genom* vilket innebär att det inte finns ett förutbestämt mål, utan är mer processinriktat. Vi tolkar detta som ett resultat av flera faktorer, men framför allt att ett utforskande arbete utan förutbestämt mål fokuserar mer på att stimulera nyfikenhet och ett lustfyllt lärande för stunden. Det ingår i fritidshemmets uppdrag att komplettera den obligatoriska skolan och aktiviteterna skiljer sig därför från det eleverna gör på ordinarie lektionstid. Dessutom saknar läroplanen för fritidshem kunskapskrav. *Lärande om* förekommer bara i ett fall, vilket vi tänker främst påverkas av faktorer som berör lärarens kompetens inom musik och organisatoriska förutsättningar, vilket vi behandlar längre fram i denna uppsats.

	OM	I	MED	GENOM
Denis	X	X		
Michele		X		X
Robin			X	X
Ellis		X		
Valentin		X	X	X
Edvine		X		

Figur 2 - Kategorisering av respondenternas musikaktiviteter utifrån Lindströms (2008) modell för estetiskt lärande.

5.2 Identitetsskapande

Som tidigare nämnt blev musikens relation till identitetsskapande ett återkommande ämne vid intervjuerna. Detta avsnitt delas efter gruppidentitet och självidentitet.

5.2.1 Gruppidentitet

Gemenskap

Samtliga respondenter menar att musiken är ett bra medel att skapa gemenskap och träna elevernas sociala samspel. Michele hänvisar till fritidshemmets uppdrag. Denis berättar om ett projekt där elever blev inspirerade att sätta upp en vintershow. Alla elever var på olika sätt inblandade. Denis förklarade att om man sätter upp ett konkret mål blir eleverna mer motiverade att jobba eftersom det skapas gemenskap där alla känner sig viktiga. Denis berättar vidare om en grupp av elever som stannade kvar på fritids just när det var musikklubb. Här kan vi se att musiken bidrar väldigt mycket för identitetsutveckling både inom gruppnivå och individuell nivå.

Musiken bidrar med den sociala kompetensen. Mycket med att vi tillsammans ska skapa någonting. Att vi kan berätta historia på ett annat sätt. Att vi kan uttrycka oss själva. Musiken är en uttrycksform. När barn sjunger med varandra formar vi en grupp tillsammans. Vad heter det på svenska... Gemenskap! (Edvine).

Ja.. vi kanske hade repat i 2-3 månader så kom vi med det här förslaget då vi kan ju ha en vintershow typ.. Så det blev ju en grej för hela fritidset och.. alla kunde göra stora skyltar, vissa poppade popcorn, det var massa som bakade, så vi hade ett stort fik, och massa elever som ville dansa, det var någon som hade ett trollerinumner. Så det blev en väldigt stor grej, det kom jättemycket folk. Så jag var ju mest involverade i musiken, eller.. nja, men vi repade väldigt mycket. Så.. det blev en väldigt bra gemensam grej. Alla var väldigt taggade. (Denis).

När fritidspersonal sätter upp tydliga mål för lärandet såsom en vintershow skapas en praktikgemenskap där elever blir motiverade att arbeta tillsammans. Eftersom dessa aktiviteter styrs och kontrolleras av fritidspersonalen samt förhåller sig inom skolans ram kan de betraktas som praktikgemenskaper. Allianser kan skapas och omskapas lätt om det inte finns något tydligt mål med en tidsplan, skillnad från praktikgemenskaper som kan hållas längre på grund av institutionell kontroll (Dahl 2011). Beskrivningen av arbetet kring vintershow är ett exempel på musikdidaktisk interaktion då läraren formar möjligheter för eleverna att ta initiativ genom att planera uppgifter och fördela ansvarsområden mellan elever (Ferm, 2004).

Populärkultur

Tre av respondenterna menar att populärkultur som TikTok⁶ är viktigt för elever då de känner tillhörighet till en viss grupp. Det är även ett medel för relationsskapande. Valentin är dock tveksam huruvida TikTok är ett bra pedagogiskt verktyg och menar att det finns en 13 års åldersgräns av en anledning. Om låtarna innehåller texter som anses vara olämpliga är eleverna duktiga på att hitta en Clean version⁷ och de kan även använda youtube-filer för att hitta musik med passande innehåll.

⁶ Social media-app där användare skapar och delar korta videoklipp

⁷ En censurerad version av ett verk där t.ex. svordomar är bortklippta eller ersatta med ett annat ord

Just TikTok är väldigt mycket en grupptillhörighet, att man vill tillhöra det som är populärt just nu på skolan. Och det blir tydligt också tycker jag i alla fall att om man inte kan de här rörelserna... ja du sticker ut om du inte kan danserna. TikTok är ju det främsta exemplet som händer just nu, alltså det här med rörelserna och att man bygger relationer på det [...] vi ska ha månadens TikTok nu och då ska de ha Clean version för där är det inga svordomar [...] Om man bara tänker TikTok-appen i sig så är ju inte den jättebra, den är inte riktigt anpassad för barn. Utan det är ju mycket innehåll där som de inte borde se. Jag tror det är 13 års gräns att ha TikTok om jag inte minns helt fel, så bara där är det en stor fråga. (Valentin).

TikTok är populärt hos många elever och tonåringar eftersom innehållet är underhållande och sprids globalt. Forskning har visat att TikTok är ett bra medel för socialisering och vänskapsband men det finns även risk att framkalla beroende (Zhang et al. 2019:12). Några respondenter menar att de måste kontrollera innehållet i TikTok då det finns innehåll som anses inte vara lämpligt för barn. Om Robin låter eleverna fritt välja musik är risken hög att de vill lyssna på låtar med texter som lärarna inte accepterar, men de kan tillsammans försöka hitta en "light" variant. Valentin har liknande erfarenhet då hen nämner eleverna letar upp en Clean version som de vuxna kan tillåta. Vi kan se här att eleverna försöker anpassa sig efter de vuxnas regler, men bryter mot det titt som tätt. Bergman (2003) skriver att "med musiken som verktyg gör man motstånd mot skolans regler, skapar sig en ljudmässig frizon, markerar tillhörighet kamrater emellan, eller på annat sätt kommunicerar i sociala situationer. Kort uttryckt hanterar ungdomarna sin tillvaro med hjälp av musik" (s. 46). Några respondenter menar att TikTok har fått ett stort genomslag för att det är roligt att göra i grupp. En viktig aspekt av detta är att aktiviteterna kring TikTok kan även innebära att de som inte känner till vissa danser blir exkluderade. Det stämmer överens med Dahls (2011) beskrivning om allianser där det naturligt sker en exkluderingsprocess då gruppen försvarar sitt interaktionsutrymme.

5.2.2 Självidentitet

Kultur och attityder

Valentin och Robin pratade mycket om kultur då deras skolor ligger i socioekonomiskt utsatta områden med en rik flora av kulturer och identiteter. Valentin och Robin beskriver att kultur påverkar identitetsskapande. Val av musik kan användas för att uttrycka sin identitet samt tillhörighet till en viss kultur. Valentin använder musik från olika kulturer för att stärka elevernas identitet och självförtroende samt bygga relationer med elever genom att väcka intresse till olika kultur hos elever.

Alltså rapparna sjunger mycket om förorten och att det är tufft. Och det är det. Så dem har ett personligt band till det. Det är lättare för dem att knyta an till de texterna än Danne Stråheds Cykeln är nyckeln. De relaterar till texterna. De kan känna igen sig själv i det. Kulturellt skulle jag tro. Alltså det är miljön som är präglad de [...] de skriver om sitt liv. Det är en berättelse fast med musik. (Robin).

Vi har haft temaveckor där vi lyssnar på varandras musik. När det var iranskt nyår så var det en elev som hade med iranska folklåtar, så där är musiken väldigt bra för att bygga upp, ja men självförtroende. För det är många barn som är nervösa för vart de kommer ifrån, deras ursprung, att de inte är helsvenska och det är mycket frågor kring det och mycket tankar. (Valentin).

Vygotskij menar att människor formas av kulturella och sociala omständigheter (Säljö, 2015) vilket påverkar identitetsutveckling. För att förena den kultur en elev växt upp i med en ny

kultur kan musik användas som medierande redskap. Dels för att bygga relationer med andra elever genom att väcka nyfikenhet och intresse för andra kulturer dels för att stärka elevers självkänsla. När elever deltar och är medskapare i musikaliska aktiviteter såsom att spela i ett band uttrycker de sig själva och finner sin plats i en gemensam kultur. Musik används både för att uttrycka sitt eget varumärke (Scheid, 2009) men även att tillhöra en grupp, vilket är viktigt för social utveckling (Dahl, 2011).

Hälsofrämjande

Michele anser att musiken kan bidra med ett ökat självförtroende vilket gynnar lärandet. Hen och att eleverna blir mer mottagliga för lärande när de har roligt och mår bra. Ellis säger att vi kan använda budskapet i olika låtar för att stärka elevernas självkänsla och identitet.

Jag tror det många som känner att "men jag kan inte sjunga", men det tänker jag skita i det, vem bryr sig om det. Det skulle vara för att det ska vara roligt inte för att man ska vara världsbäst i utan det handlar om att eleverna ska utvecklas. Inte att de ska bli bra på musik. Det kommer ju med men det inte det som är huvudfokus så tänker jag. (Michele).

Budskapet i låtarna som "Goliath" det är jättebra låt att stärka folk, barn och vuxna också. Ja, budskap i musiken tycker jag verkligen kan stärka och den förmedlar. (Ellis).

Två respondenter nämner att musik ger oss glädje, inspiration och välbefinnande. Musik kan användas för att stärka elevers självkänsla och musikupplevelser kan fungera som terapi och hälsofrämjande arbete (Ruud, 1996). En god estetisk verksamhet bidrar till att elever presterar bättre i skolan överlag, vilket har en hälsofrämjande effekt (Bamford, 2006).

Relationer och självkänsla

Denis berättar hur musikklubben hjälpt en elev att uttrycka sig själv och skapa relationer med andra elever samt att musiken haft en positiv inverkan på identitetsskapandet.

Det var en elev som inte har så mycket kompisar, eller ingen riktig nära kompis. Hon strosade mest runt på fritids och är mycket med vuxna. Men i den här musikklubben blev hon en drivande medlem, hon var alltid där. Där var hon trummis och ledaren. dom blev ju en riktig kompisgrupp just när musikgruppen var. Det funkade bra för hennes identitetsskapande. (Denis).

Bergman (1999) påpekar också att engagemang i estetisk verksamhet kan hjälpa att bygga upp självkänslan hos elever. Denis berättar om en elev som blev stärkt av att delta i musikklubb. Där kände eleven trygghet, fann mening och kunde ta rollen som ledare. Detta är ett exempel på Bergmans (2009) definition av *musikalisk socialisation* då eleven aktivt skapar samt formar sin identitet med musik som medel. Musiken blir då ett medel för ett identitetsskapande. Lärandet sker genom musiken då eleven utvecklar sociala förmågor och förhållningssätt.

5.3 Möjligheter och hinder

När vi frågade respondenterna om vilka hinder och möjligheter de upplever när det kommer till att arbeta med musik i fritidshem diskuterades ett flertal olika faktorer. Eftersom hinder och möjligheter ofta vävs samman har vi valt att dela upp avsnittet efter mänskliga faktorer och ramfaktorer. Mänskliga faktorer handlar om personliga egenskaper såsom kompetens, personligt intresse och kollegial samverkan. Ramfaktorer inbegriper faktorer som ligger utanför personalens direkta kontroll såsom material och skolans organisation.

5.3.1 Mänskliga faktorer

Personligt intresse och kompetens

Samtliga respondenter menar att personligt intresse och kompetens påverkar hur personalen arbetar i fritidshem. Michele menar att musikundervisningen riskerar att utebli om intresset för det saknas. Robin anser att personalens olika kompetenser bör tas tillvara på. Valentin upplever en större osäkerhet kring att leda musikaktiviteter än skapande och bild. Flera respondenter uttrycker dock att det viktigaste är att göra så gott en kan och försöka tillgodose elevernas intresse.

Jag gillar musik och därför har jag musikaktiviteter. En annan kollega gillar charader och hon har charader, och en annan gillar idrott och då har den personen idrott. Jag tänker att det blir så lite automatiskt. Om inte någon i klassen eller lärare har musikintresse så är det väldigt lätt att man inte får med det. Personligt intresse och bakgrund jag tycker verkligen det påverkar jättemycket. (Michele).

Även om tanken är att alla ska få en likvärdig utbildning och att alla ska kunna göra allting så är det mycket svårare för en som inte kan musik att lära ut det än det är för någon som tycker det är intressant och kan det. Jag upplever att du behöver kunna lite mer för att lära ut musik än skapande. (Valentin).

Samtliga respondenter menade att det finns ett samband mellan personligt intresse och hur en arbetar i fritidshemmet. Vid analys av intervjuernas helhet upptäckte vi att detta delvis stämmer. Denis har stort intresse för musik och tar ansvar för musikaliska aktiviteter i fritidshemmet. Det samma gäller Michele. Edvine däremot har ett stort intresse för musik, men hade svårt för att implementera det i verksamheten på grund av organisatoriska förutsättningar. Robin och Valentin har inget större intresse för musik, men arbetar med det på flera olika sätt eftersom eleverna har intresset. Ellis har intresset, men föredrar att arbeta med bild i fritidshem och då de andra i arbetslaget inte verkar erbjuda musikaktiviteter uteblir musiken. Skolinspektionen (2010) har noterat att många fritidshem erbjuder fri lek, utevistelse, idrottslekar och enklare skapande inom bild och hantverk. Aktiviteter som berör musik och dans är ofta beroende av lärarnas personliga intresse och kunskaper.

Enkel syn på musik och elever som resurs

Samtliga respondenter ansåg att fritidspersonal generellt behöver förenkla sin syn på musikundervisning i fritidshemmet. Robin påpekar att fritidshemmet inte har kunskapskrav i musik och resonerar att det är enklare att bedriva musikaktiviteter i fritidshemmet. Valentin menar att eleverna i fritidshem har rätt till någon form av musikundervisning och det är upp

till lärarna att ta tag i det. Edvine tycker att det är viktigt att elever och lärare förstår att musik är till för alla och inte låter sig hindras för att de upplever sig själva som omusikaliska.

Jag tror det är viktigt att ha en enkel syn på musiken. Många tror att den inte kan användas i fritidshemmet för att det är svårt, att det kräver mycket förståelse hålla på med musik. Man tror att spela musik kräver en viss talang eller att man måste vara musikalisk. Många säger, barn också, "jag är inte musikalisk nog" och tror att musik bara är till för en viss grupp av människor. Vi måste med varandra som lärare, och med barn, kommunicera att musiken finns för oss alla. Jag tror vi behöver våga att prata mer om musik och göra den levande. (Edvine).

Michele tillägger att personal kan använda elever som resurs för att organisera musikaktiviteter.

Man behöver inte kunna spela gitarr för att kunna prata vad man har för känslor när det kommer till musik. Det vet vi alla att musik påverkar människor och att det är väldigt många människor som gillar lyssna på musik. Så det kan man göra eller rörelser till musik, att låta eleverna få bestämma vad man ska göra, de kanske har tips. Det kanske finns några elever som tycker jättemycket om att sjunga och då kan de leda en sångsamling till exempel eller en kör. (Michele).

Att använda elever som resurs och en okomplicerad syn på musik är två exempel på möjligheter för mer musik i verksamheten. När elever får undervisa andra elever kan elevernas musik- och lärandekultur synliggöras (Mars, 2016). Det ligger i linje med skolans demokratiska värdegrund att låta eleverna få inflytande över undervisningen (Skolverket, 2019b).

Kollegial samverkan

Flera respondenter pratade om kollegial samverkan. Det är viktigt att prata med sina kollegor och dela kunskaper och idéer. Valentin tog upp fördelar med att rotera, det vill säga att undvika att man fastnar i samma spår genom att pröva nya arbetssätt och utvecklas. Valentin har samarbetat med skolans dramapedagog och kan numera själv hålla i dramaövningar med eleverna i fritidshemmet.

Man hade ju behövt någon annan pedagog att bolla med för att se vad man kan göra mer. Att tillsammans kunna hitta på några idéer, men.. jag var själv också väldigt försiktigt och vågade inte ta mig fram riktigt. (Edvine).

Om vi tar till exempel idrott och bild.. ja men jag är ju utbildad i idrott och sen har vi en annan lärare på fritidshem som är utbildad i bild och då har vi haft genomgångar för varandra, visat vad vi kan göra och vi delar drive-dokument med "så här kan vi jobba" och "det här kan vi prova", men eftersom ingen har musikdelen så blir det inte riktigt av. Så det hade ju varit en möjlighet. (Valentin).

Kollegial samverkan är ett viktigt stöd för lärare. Det kan handla om att bolla idéer, visa sina lektionsplaneringar, lära och utmana varandra. Sådana tillfällen ger lärare möjlighet att *appropriera* andra kunskaper och erfarenheter, vilket beskrivs som *intellektuella redskap* (Säljö, 2015).

5.3.2 Ramfaktorer

Tid och personal

Flera respondenter påpekar personalbrist som ett hinder för musikaliska aktiviteter. Robin jobbar på en skola som ligger i ett socioekonomiskt utsatt område och menar att det gör det svårt att anställa och behålla utbildad personal. Tre respondenter nämnde att pandemin har inneburit personalbrist. Det har även påverkat samarbete med kulturskolan.

Personalbrist kan verkligen ställa till det. Och sen om nån är sjuk så blir det inget för att på den skolan där jag jobbade fick man inga vikarier heller, så då var man en mindre då blev det inte alls. (Michele)

Tre respondenter uppger att tidsbrist utgör ett hinder.

Jag jobbade inte heltid på fritidshemmet och hade inte heller möjlighet att utveckla det utan det var mer att jag är musikintresserad så tyckte många fritidslärare och andra fritidspedagoger: ”självkänt ska du ha musikaktiviteter på fritidshemmet”. Men det var inget gemensamt som vi jobbade för. (Michele)

Några respondenter tog upp personalbrist och tidsbrist som hinder. På grund av personalbrist måste lärarna planera aktiviteter som fungerar i större elevgrupper av elever som i sin tur leder till att undervisningens kvalitet minskar (Lindström & Pennlert, 2016). Michele berättar att eleverna allt mer vistas utomhus, vilket som är bra i sig, men bakomliggande orsak är brist på personal. Fritidshemmet är en arena där eleverna ska utmanas och inspireras till nya upptäckter genom en variation av olika arbetssätt, uttrycksformer och lärmiljöer (Skolverket, 2019b). I Skolinspektionens (2019a) senaste rapport framgår att det är 489 900 elever inskrivna i ungefär 4260 fritidshem, vilket innebär att elevgrupperna har fortsatt att öka. Lindström och Pennlert (2016) menar att elevgruppens storlek i förhållande till personal påverkar lärarens val av metoder samt och möjligheten att skapa och fördjupa relationer med elever.

Material och fysiska rum

Flera respondenter har inte, eller begränsad tillgång till musikinstrument i fritidshemmet. Tre respondenter uppgav att digitala verktyg är en bra resurs att använda i verksamheten för att arbeta med musik.

Det vi jobbar mest med musik rent praktiskt är GarageBand med Ipads. De får trycka på keyboarden, spela olika musik och lyssna på det som de själva gör. Så det är kanske den mest framträdande resurs som vi jobbar med. Och vi har projektorer med högtalare i princip alla rum. När det kommer till att spela musik upplever jag att vi behöver kunna mer än barnen, men just i GarageBand är det inte riktigt så för där kan de testa och se vad som händer och sen kan vi hjälpa dem med det tekniska men om man tänker musikdelen så är det bara att köra liksom. (Valentin).

Sen om man tänker praktiskt så har vi inte tillräckligt med instrument. Det finns liksom inte material att genomföra musikundervisning på det sättet som man kanske skulle vilja. (Valentin).

Ett hinder som flera respondenter talar om är att deras fritidshem saknar fysiska rum för att utföra musikaliska aktiviteter, särskilt för spel i ensemble. I bästa fall finns tillgång till skolans musiksäl. Edvine försökte skapa ett sådant rum men gav till slut upp.

Vi har ju diskuterat till exempel att vi skulle göra ett rum, dom hade ett separat rum, där vi kunde göra om till musikskapande eller musikrum och så skulle vi investera i några musikinstrument kanske genom en insamling. Jag försökte trycka fram det där, eller vad heter det på svenska, trycka igenom det men det var aldrig tid för det eller plats eller resurser så det var bara fint att prata om det men det blev aldrig verkligheten av. (Edvine).

Det märks att respondenterna strävar efter att följa styrdokumentet och tillgodose elevernas intresse. Även om det inte finns ett separat rum används de resurser som finns. Valentin menade att GarageBand är ett bra verktyg som inte nödvändigtvis kräver förkunskaper inom musik. På det sättet kan lärare vägleda eleverna för att *appropriera* kunskaper med hjälp av *fysiska medierande redskap* (Säljö, 2015). Lindström och Pennlert (2016) menar att fysisk lärandemiljö påverkar lärarens didaktiska val samt elevernas lust att lära. Det är dessutom viktigt att lärare och elever får möjlighet att inreda lärandemiljön efter eget tycke så det blir en stimulerande miljö att vistas i. Enligt Skollagen (SFS 2010:800) 26 kap. 7 § ska fritidshemmets verksamhet "bedrivas i ändamålsenliga lokaler i grupper med en lämplig sammansättning och storlek". Allmänna råd för fritidshem (2014) poängterar att rektor ska i samråd med fritidshemmets personal ansvara för att det finns utrymme för en varierad verksamhet. Det innefattar större och mindre grupper, livliga och lugna aktiviteter samt varierade aktiviteter; däribland nämns musik (Skolverket, 2014). Brist på ändamålsenliga lokaler är dock inte ovanligt i fritidshem. I en enkätstudie uttryckte en tredjedel av fritidslärarna som deltog ett missnöje över inomhusmiljön samt att de saknar rum för både livliga och lugna aktiviteter (Boström & Augustsson, 2016).

Skolans organisation

Edvine menar att skolans organisation med fasta ramar och rutiner kan utgöra ett hinder för att utveckla verksamheten med nya idéer.

Det handlar inte bara om att lärare själva är öppna för musik, det handlar hur en organisation på skolan är uppbyggd och just jag hamnade på en skola där.. ursäkta men, det var många gamla lärare med gammalt tänk liksom. Tyvärr. (Edvine).

Vygotskij menar att kunskap konstrueras genom samarbete i en kontext (Dysthe, 2003). Kontext i exemplet ovan inbegriper oengagerad personal med brist på flexibilitet inom organisatoriska ramar. Allt för fasta ramar kan därmed hindra lärare från att utöva nya aktiviteter såsom att implementera nya musikaliska aktiviteter.

6 Diskussion

Vi inleder detta avslutande kapitel med att diskutera vårt metodval. Därefter förs en diskussion kring studiens resultat utifrån våra forskningsfrågor. Vi kopplar även vårt resultat till teori, centrala begrepp och tidigare forskning. Sedan följer en sammanfattning av slutsatser där frågeställningarna kortfattat besvaras. Därpå resonerar vi kring studiens betydelse för fritidshemmets verksamhet. Avslutningsvis ges förslag på framtida forskning.

6.1 Metoddiskussion

För datainsamling valde vi kvalitativ intervju. Med tanke på att vi utgår från sociokulturell teori vore det lämpligt att komplettera intervjuerna med observationer. Vi hade önskat att vara på plats i verksamheten, dels för att observera hur musik tillämpas i fritidshemmet men även ta del av elevernas tankar om musikaliska aktiviteter som förekommer i fritidshem. Vi gjorde avslag på dessa idéer som tidigare nämnt på grund av pandemin. Därför valde vi att fokusera på intervjuerna och ställa fler frågor. Valet av semistrukturerad intervju känner vi båda i efterhand var helt rätt då det fanns en struktur men också utrymme för följdfrågor. När det kommer till vårt urval av respondenter menar Alvehus (2013) att risken med ett bekvämlighetsurval är att urvalet blir för snävt och speglar en viss grupp snarare än ett bredare fenomen. Bryman (2018) påpekar även att resultaten från ett sådant urval blir omöjliga att generalisera (Bryman, 2018). För det första är resultatet grundat på ett fåtal berättelser och poängen är inte att beskriva hur personal i fritidshem arbetar med musik i allmänhet. För det andra ser vi åtminstone en viss variation hos respondenterna gällande utbildning, yrkeserfarenhet, ålder, kön samt intresse för musik.

Valet av att göra intervjuerna med videosamtal visade sig ha flera fördelar. Vi kunde ha ögonkontakt och det var lätt att bestämma träff trots avstånd och mycket att göra. Det var enkelt att spela in samtalet. Alvehus (2013) påpekar att inspelning av intervju kan upplevas som störande och begränsa hur öppna respondenterna vågar vara (Alvehus, 2013). Om vi inte hade spelat in samtalen utan förlitat oss helt på anteckningar hade högst troligt inte vi fått med allt som sades, det hade varit svårt att koncentrera oss på intervjun men också hade intervjun antagligen tagit mer än dubbelt så lång tid.

6.2 Resultatdiskussion

Musikaktiviteter i fritidshem

I denna studie framgår att musik i fritidshem inte används primärt för syftet att lära elever sjunga och spela. Snarare används musik för att stärka elevers allsidiga utveckling. Det innefattar identitetsutveckling, hälsofrämjande och gemenskap i elevgruppen. Musik integreras ofta med andra estetiska uttrycksformer såsom dans och skapande i bild, men förekommer även i samband med idrott såväl som avslappningsövningar. Musik används flitigt som medel för att stimulera språkutveckling. Vi resonerade kring att *Lärande genom* eventuellt används mer än vad som framkom då vi frågade hur respondenterna arbetar med

musik, vilket leder in tankarna på ett mediespecifikt lärande.

Musiken integreras ofta med andra ämnen. Personal använder multimodalt sätt att arbeta. Robins arbete med musiksagor är ett exempel på multimodalt lärande. Enligt Thorgersen (2013) är aktiviteter som dessa ett smart sätt att medvetandegöra hur musiken påverkar människan då barn exponeras mycket för musik genom film, tv- och datorspel. Där tänker vi också är något för pedagoger att ta tillvara på när eleverna exempelvis spelar Just Dance. Skolinspektionen (2018) konstaterar att undervisningen i fritidshem bland annat behöver arbeta mer med att utveckla elevernas kommunikativa förmågor samt erbjuda eleverna möjlighet att använda digitala verktyg i sitt lärande (Skolinspektionen, 2018). Musiken främjar utveckling av kommunikativa förmågor (Uddén, 2004). Beträffande digitala verktyg är det något flera respondenter ser som en bra resurs när det kommer till att arbeta med musik i fritidshem. Det finns ett brett utbud av musikprogram som kan användas i pedagogiskt syfte.

Musik och identitet

Musikens inverkan på identitetsskapande blev ett återkommande tema i flera intervjuer. Flera respondenter berättade hur de aktivt arbetat med musik som medel för utveckling av självidentitet och stärka självförtroende. Framför allt används musiken för att stärka gemenskap och gruppidentitet. Vi tänker att det delvis kan bero på att fritidshemmets undervisning organiseras i hög grad av grupporienterade aktiviteter.

Flera respondenter nämnde att populärkultur som TikTok eller kontemporär rap utgör en stor del av elevernas vardag. Att uttrycka sig som rappare eller dansare blir således en del av deras identitet, vilket kan kopplas till begreppet *egologo* (Scheid, 2009). För att en hörbar representation av sig själv är det dels viktigt att använda någon form av uttryck men även att någon lyssnar. Ellis påpekade att elever inte alltid gillar den musik som kompisarna lyssnar på, men gör det ändå just för att tillhöra en viss grupp. Detta tänker vi kan förklaras med *symbolisk interaktionism* (Bergman, 2009) då ens identitet omskapas och formas utifrån sociala konstruktioner. Interaktionen har betydelse för sättet vi agerar på och använder symboler och språk. Detta kan även förstås som alliansbildning (Dahl, 2011) då eleverna samlas kring en gemensam aktivitet där kunskaper om kulturen ger inträde till gruppen.

Med hjälp av populärkultur uttrycker och formar eleverna sin identitet och populärkulturen kan betraktas som sociokulturell kontext där lärande och interaktion sker (Dysthe, 2003). Dilemmat kvarstår för lärare *hur mycket* elevernas intresse ska styra undervisningen, men med hänvisning till styrdokument råder inga tvivel *att* fritidshemmets undervisning ska ta hänsyn till elevernas intressen. Kempe och West (2010) menar att lärare kan knyta an till elevernas vardag om musikaktiviteter behandlar låtar som eleverna är bekanta med. Ferm (2004) menar att det är viktigt för lärare att närma sig elevernas livsvärld för att utföra musikdidaktiskt interaktion. På så sätt skapas broar och tillit till lärare (Ferm, 2004). Alla lärare har inte kännedom om vilken musik deras elever lyssnar på sin fritid och det kan finnas flera anledningar till att en elev inte vill kommunicera det till sin lärare. Bergman (2003) menar att eleven då skapar en frizon med musik och avgränsar sin värld från skolans värld och regler (Bergman, 2003).

Hellgren (2011) menar att lärare kan påverka elevernas syn på sin egen musikalitet. Om eleverna får bekräftelse och stöttning i sitt musikutövande kan det spela en avgörande roll för deras självbild och musikaliska identitet (Hellgren, 2011). Denna inverkan på identitet är således en maktfaktor och sträcker sig till den *institutionella dimensionen* av identitetsskapande (Danielsson, 2012). Thorgersen (2013) konstaterar utifrån Bamfords (2006) undersökning att det är bättre för elever att inte delta skolans estetiska verksamhet alls om den inte uppnår en viss kvalitet (Thorgersen, 2013). Kontentan av detta är att lärare besitter makten att bygga upp men även bryta ner en elevs musikaliska självbild.

Möjligheter och hinder

Ett område vi var särskilt intresserade av var vilka möjligheter och hinder som personal i fritidshem upplevde när det kommer till att arbeta med musik i fritidshem. I enlighet med Skolinspektionen (2010) är vår erfarenhet från VFU nämligen att musik inte har en given plats i fritidshemmet, i jämförelse med skapande i bild. I denna studie uppgav fyra respondenter att skapande i form av bild är det estetiska lärande som ges mest plats verksamheten. Respondenternas uppfattning av bild är att det inte är lika krävande, både när det gäller förkunskaper men också i genomförande, som det är att arbeta med musik. Samtliga menade också att material för skapande i bild alltid finns tillgängligt i fritidshemmet. Ytterligare en faktor som vi tänker är till fördel för aktiviteter kring skapande i bild är att det sällan innebär att ljudnivån stiger.

Brist på utbildad personal kan leda till låg kvalitet i verksamheten (Lindström & Pennlert, 2016). Grundlärarutbildningen med inriktning mot fritidshem har funnits sedan hösten 2011 så vi tänker att det kan dröja ett par år tills det kommer nyutbildad personal. Vi har under utbildningens gång märkt att de flesta inte väljer musik som inriktning. Det kan relateras till musikalitet och att musik anses vara ett krävande ämne där förkunskaper och musikalisk bakgrund är nödvändig (Hellgren, 2011). När individer talar om en annan människa som musikalisk kan en få uppfattningen att musikaliteten vore något medfött. Inom musikpsykologisk forskning råder konsensus kring att musikalisk förmåga utvecklas i den miljö där barnet växer upp. En genetisk ådra för musik har aldrig kunnat bevisas (Kempe & West, 2010). Utifrån ett sociokulturellt perspektiv på lärande är musikalisk kunskap inte direkt överförbar. Snarare handlar musikalitet om en förmåga som utvecklats i samspel med andra. Att vara eller icke vara musikalisk är därför något som är relativt, kontextberoende och relationellt (Hellgren, 2011).

Respondenterna uttryckte att brist på kompetens och material utgör hinder för att bedriva musikaktiviteter i fritidshem. Några berättade att de känner sig osäkra och skulle behöva förkunskaper och lektionsplaneringar. Däremot förordade samtliga respondenter en okomplicerad syn på musik för att komma till stånd med musikaliska aktiviteter i fritidshem. Sundin (1995) menar att denna osäkerhet är vanlig, men hävdar ändå att det är möjligt att med knappa resurser utföra någon form av musikalisk aktivitet med eleverna (Sundin, 1995). Respondenterna gav som exempel att en kan tillverka enklare rytmiska instrument såsom klaves eller helt enkelt trumma på golvet. Sjunga med elever eller skriva rap-texter kräver inte heller några större resurser. Enligt Mars (2016) är lärares kunskaper avgörande när det kommer till undervisning och elevers lärande. Uddén (2004) hävdar dock att det centrala borde vara elevernas behov och inte vem som påstås vara bäst lämpad att undervisa (Uddén, 2004).

Vid analys av samlade intervjuer ser vi ett samband mellan skolans inställning till musik och förekomsten av musikaktiviteter i fritidshem. Om skolor med dess inneboende rutiner och ramar är flexibla och öppna inför nya aktiviteter blir det följaktligen lättare för lärare att implementera nya estetiska rutiner. Hur och när musik används kan även handla om hur skolans organisation prioriterar. Ekonomiska resurser disponeras från kommunal nivå och inom skolans olika verksamheter. Detta innebär att varje skola har olika förutsättningar trots att de har samma uppdrag. Ekonomiska resurser styr bland annat möjligheterna att anställa utbildad personal och köpa in läromedel (Lindström & Pennlert, 2016).

6.3 Slutsatser

Hur används musik i fritidshemmet?

Studiens resultat visar på att musik i fritidshem främst syftar till ett utforskande och processinriktat lärande snarare än ämnesinriktat och målstyrt. Musiken kan integreras med andra estetiska uttrycksformer som dans och bild. Musiken utgör en del av multimodalt lärande genom exempelvis Tv-spel och musiksagor. På så sätt kan flera elevers intressen ingå i aktiviteterna.

Hur bidrar musiken till elevers identitetsskapande enligt fritidspersonal?

Samtliga respondenter menar att musik tätt förknippas med identitetsskapande. Majoritet av lärare påpekade att musik användas för att skapa gemenskap och för sociala samspel. Musik hjälper elever att uttrycka sina känslor och hjälper med språkutveckling. Hälsofrämjande arbete påpekades också, som i sin tur leder till trygghet i elevgruppen och ökat självförtroende.

Vilka möjligheter och hinder upplever pedagoger i relation till musik i fritidshem?

Hinder inom kategorin ramfaktorer är särskilt påtagligt. Det saknas personal, material, tid för planering och lokaler som är ändamålsenliga för musikaktiviteter. Andra faktorer som framkommer innefattar musikkunskaper, kollegial samverkan, personligt intresse samt syn på musikalitet. Respondenterna tar upp många hinder och några få möjligheter. Däremot kan hinder undanröjas och brister åtgärdas, vilket respondenterna menar skulle skapa möjligheter. De möjligheter som nämns specifikt är att förenkla sin syn på musik och börja med något enkelt. Att använda digitala medier samt elever som resurs upplevs som en möjlighet då många elever har ett stort intresse för digitala medier.

6.4 Studiens betydelse för fritidshemmets verksamhet

Vår studie belyser varför musiken är viktig för elever. Studien kan medföra att fritidspersonal och skolans ledning granskar verksamheten när det kommer till att använda musik i fritidshemmet. För rektorer kan det innebära att prioritera musik genom att anställa personal med adekvat utbildning, samt stötta kollegial samverkan och fortbildning. Fritidspersonal kan kontempera över sin egen syn på musikalitet för att försöka motarbeta en komplicerad syn på musik och våga prova nya arbetssätt.

6.5 Förslag till framtida forskning

Genom intervjuer med fritidspersonal har vi med denna studie ökat vår förståelse för hur sex anställda i fritidshem resonerar kring att använda musik i fritidshem. För framtida forskning vore det intressant att via kvantitativ metod, till exempel webbenkät, undersöka i vilken utsträckning musik förekommer i fritidshem. En annan mer långsiktig forskningsmetod som vore intressant att prova är aktionsforskning. Då skulle syftet kunna vara att undersöka hur musikundervisning i fritidshem kan bedrivas trots knappa resurser i form av lokal och musikinstrument.

7 Referenslista

- Alvehus, J. (2013). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: En handbok*. Liber AB.
- Bamford, A. (2006). *The Wow Factor. Global research compendium on the impact of the arts in education*. Waxmann.
- Bergman, Å. (1999). *Musikämnetts möjligheter: en studie om hur musikundervisning kan bidra till att stärka självkänsla hos elever på individuellt program*. Uppsats för 60 poäng Göteborg : Univ., Musikvetenskapliga inst., 1999.
- Bergman, Å. (2003). Från Pippi till punk. 13-åringars gränslösa musikaliska värld. I *rapport nr.: Humanistdag-boken 16* (s. 41-46). Tillgänglig: <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/10607>
- Bergman, Å. (2009). *Växa upp med musik: ungdomars musikanvändande i skolan och på fritiden*. Diss. Göteborgs universitet, 2009.
- Boström, L. & Augustsson, G. (2016). Learning Environments in Swedish Leisure-time Centres: (In)equality , “Schooling”, and Lack of Independence. *International Journal for Research on Extended Education*. 4:1, (s. 125-145). Tillgänglig: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:miun:diva-29111>
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (3. uppl.). Liber.
- Burman, A. (2014). Det estetiska, kunskapen och lärprocesserna. I A. Burman. *Konst och lärande - Essäer om estetiska lärprocesser*. (s. 7-28). Elander.
- Dahl, M. (2011). *Barns sociala liv på fritidshemmet: En studie om praktikgemenskaper och alliansbildning i egenstyrda aktiviteter*. (Licentiatavhandling.) Göteborgs universitet.
- Dalen, M. (2015). *Intervju som metod*. (2. uppl.). Gleerups utbildning.
- Dysthe, O. (Red.). (2003). Sociokulturella teoriperspektiv på kunskap och lärande. I *Dialog, samspel och lärande* (s. 31-74). Studentlitteratur.
- Falkner, C., & Ludvigsson, A. (2016). *Fritidshem och fritidspedagogik: En forskningsöversikt*. Kommunförbundet Skåne.
- Ferm, C. (2004). Öppenhet och medvetenhet En fenomenologisk studie av musikdidaktisk interaktion. Diss. Luleå tekniska universitet, Musikhögskolan i Piteå.
- Hellgren, J. (2011). *"I min familj är vi omusikaliska": en studie av barns musikaliska identitet*. Licentiatuppsats. Luleå tekniska universitet.
- Kempe, A. L., & West, T. (2010). *Design för lärande i musik*. Norstedt.
- Lindström, L. (2008). Estetiska lärprocesser om, i, med och genom slöjd. I *Slöjd vidgar perspektiven KRUT. Kritisk utbildningstidskrift* (s. 57-70). Nr. 133/134 (1-2/2008).

- Lindström, G., & Pennlert, L-Å. (2016). *Undervisning i teori och praktik: en introduktion i didaktik*. (6. uppl.). Fundo förlag.
- Mars, A. (2016). *När kulturer spelar med i klassrummet: en sociokulturell studie av ungdomars lärande i musik*. Diss. Luleå tekniska universitet.
- Patel, R. & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder - att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. (4 uppl.). Studentlitteratur AB.
- Rohlin, M. (Red.). (2013). Fritidshemmet som verksamhetsområde. I *Meningsskapande fritidshem – en studio för multimodalt lärande* (s. 13-31). Studentlitteratur AB.
- Ruud, E. (1996). *Musikk og verdier*. Musikkpedagogiske essays. Universitetsförlaget.
- Scheid, M. (2009). *Musiken, skolan och livsprojektet: ämnet musik på gymnasiet som en del i ungdomars identitetsskapande*. Diss. Umeå universitet, 2009.
- SFS (2010:800). *Skollag*. Tillgänglig: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag2010800_sfs-2010-800
- Skolinspektionen (2010). *Kvalitet i fritidshem*. Skolinspektionen. Tillgänglig: <https://skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2010/fritidshem/rapport-kvalitet-fritidshem.pdf>
- Skolinspektionen (2018). *Undervisning i fritidshemmet - inom områdena språk och kommunikation samt natur och samhälle*. Skolinspektionen. Tillgänglig: https://skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2018/fritidshem/fritidshem_rapport_2018.pdf
- Skolverket (2014). *Allmänna råd för fritidshem*. Skolverket: Stockholm. Tillgänglig: <https://www.skolverket.se/getFile?file=3301>
- Skolverket (2019a). *Elever och personal i fritidshemmet läsåret 2018/19*. Stockholm: skolverket. Tillgänglig: <https://www.skolverket.se/getFile?file=4085>
- Skolverket (2019b). *Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011* (rev. 2019). Stockholm: Skolverket. Tillgänglig: <https://www.skolverket.se/getFile?file=4206>
- Sundin, B. (1995). *Barns musikaliska utveckling*. (3. uppl.). Liber.
- Säljö, R. (2015). *Lärande: en introduktion till perspektiv och metaforer*. (1. uppl.). Gleerups.
- Thorgersen, K. (2013). Musik som estetisk kommunikation i fritidshemmet. I Rohlin, M (Red.). *Meningsskapande fritidshem – en studio för multimodalt lärande* (s. 57-79). Studentlitteratur AB.
- Uddén, B. (2004). *Tanke, visa, språk: musisk pedagogik med barn*. Studentlitteratur AB.

Uddholm, M. (1993). *Pedagogen och den musikaliska människan: en bok om musik i vardagsarbetet*. Lutfisken.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Tillgänglig: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Vygotsky, L. (1978) *Mind in Society: The Development of Higher Psycho-logical Processes*. MA: Harvard University

Zhang, Xing, Wu, You & Liu, Shan. (2019). *Exploring short-form video application addiction: Sociotechnical and attachment perspectives* (s. 1-14). Telematics and Informatics. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2019.101243>

8 Bilagor

8.1 Informationsbrev

Hej! Vi heter Anna och William och vi är två studenter som läser sista terminen till Grundlärare med inriktning fritidshem vid Göteborgs universitet.

Vi skriver under hösten 2020 vårt examensarbete där vi valt att fokusera på musik i fritidshem. Vi vill undersöka hur fritidspersonal arbetar med musik i fritidshem samt tankar kring möjligheter och hinder att arbeta med musik i fritidshem.

På grund av pandemin tänker vi att intervjun sker säkrast via videosamtal.

För att genomföra intervjun samt att vi får använda materialet i examensarbetet behöver vi er tillåtelse. Detta sker muntligt vid intervju.

I studien tar vi hänsyn till Vetenskapsrådets forskningsetiska principer:

- Uppgifter som framkommit i undersökningen används enbart för denna studie.
- Alla uppgifter kring deltagarna i undersökningen kommer att vara konfidentiella. Identiteter skyddas och personuppgifter anonymiseras.
- Alla uppgifter i undersökningen kommer att behandlas så att inga obehöriga kan ta del av dem.
- Du har full rätt att avbryta ditt deltagande och därmed ta tillbaka samtycke när som helst under studiens gång.

Ni kan kontakta oss

Anna Astakhova 0706430815, gusastga@student.gu.se

William Göransson 0733663203, gusgorwi@student.gu.se

Vi är tacksamma om ni vill delta i vår studie.

Kursansvarig lärare: Live Stretmo (Grundlärarprogrammet, inriktning fritidshem)

live.stretmo@gu.se

Med vänliga hälsningar
Anna och William

8.2 Intervjuguide

Tema 1. Bakgrund

Beskriv din yrkesroll och utbildningsbakgrund.

När tog du examen (som lärare eller pedagog)?

Hur många år har du arbetat som fritidslärare / fritidspedagog?

Vilka årskurser arbetar du med?

Har du läst musik som tillvalsämne eller annan utbildning inom musik?

Sysslar du med musik på din fritid?

Får du användning för ditt musikintresse i arbetet?

Tema 2. Estetiskt lärande

Hur arbetar ni med musik i fritidshemmet?

Har ni några aktiviteter där musik är fokus?

Har ni några aktiviteter där musik är ett komplement till en annan aktivitet?

Vad anser du att musiken kan bidra med till elevers lärande och utveckling?

Har du något exempel på hur musik kan användas för att lära något annat ämne än musik?

Har ni som jobbar här en gemensam plan för estetiskt lärande?

Hur upplever du det är att införa nya arbetssätt/aktiviteter på fritids?

Är det någon estetisk form som får mest utrymme?

Varför tror du det är så?

Tycker du att personliga intressen spelar stor roll vad man gör på fritidshem?

Hur ser intresset ut för musik i elevgruppen?

Finns det situationer då eleverna initierar musikaktiviteter?

Hur hanterar ni de situationerna?

Hur skapar ni förutsättningar för att barnen kan lära av varandra?

Tema 3. Musik och identitet

Har du upplevt att musik på fritidshemmet påverkar barnens identitetsskapande?

Exempel?

Vad tror du musiken kan ha för inverkan för deras gruppidentitet?

Kan du ge några exempel hur du har upplevt detta i ditt arbete.

Hur tänker du att vi kan arbeta med att stärka elevers självkänsla och självförtroende med hjälp av musik?

Vad anser du att vara musikalisk innebär?

Tema 4. Möjligheter och hinder

Vilka hinder och vilka möjligheter ser du att arbeta med musik på fritidshemmet?

Vilka resurser har ni tillgång till för musikaktiviteter? (rum, tid, material, digitala verktyg)

Har ni några samarbeten med kulturskola, muskläraren osv?

Hur tänker du att personal som saknar kunskaper inom musik kan arbeta med musik i fritidshem?

Är det något du vill tillägga?

Huvudfrågor

Följdfrågor (eventuella, kan ha besvarats i huvudfråga)

